

Tilaaja
Nokian kaupunki

Asiakirjatyyppi
Raportti

Päivämäärä
4.12.2018

Hanke, johon työ liittyy
Keskustan osayleiskaavan päivitys

NOKIA, PENTTILÄNPUISTO RAKENNETUN KULTTUU- RIYMPÄRISTÖN INVEN- TOINTI

NOKIA, PENTTILÄNPUISTO

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN INVENTOINTI

Tarkastus	4.12.2018
Päivämäärä	4.12.2018
Laatija	Jasmin Broman (7/2018 asti), Kirsikka Siik
Tarkastaja	Venla Pesonen
Hyväksyjä	Hannu Eerikäinen
Kuvaus	raportti

SISÄLTÖ

1.	JOHDANTO	1
1.1	Työn tausta, tarkoitus ja toteutus	1
1.2	Alueen yleiskuvaus	1
2.	PENTTILÄNPUISTON ALUEEN HISTORIA JA RAKENTUMINEN	3
2.1	Varhaisvaiheet	3
2.2	Penttilänpuiston historiaa: koulu saapuu Nokian kauppalaan	7
2.3	Koululaitoksen rooli yleensä ja merkitys ilmiönä Suomessa	8
3.	HUOMIOITAVAT ERITYISPIIRTEET KAAVOISSA JA AIEMMISSA SELVITYKSISSÄ	9
3.1	Rakennetun kulttuuriympäristön (RKY) kohteet	9
3.2	Maakuntakaava	10
3.2.1	Maakuntakaavan tilanne	10
3.2.2	Kulttuuriympäristö maakuntakaavassa.	10
3.3	Yleiskaava	11
3.4	Asemakaava	12
3.5	Muut selvitykset	13
4.	ARVOT JA LUOKITUSPERUSTEET	13
4.1	Arvojen määrittely	13
4.1.1	Arkkitehtoniset ja rakennustekniset arvot	13
4.1.2	Historialliset arvot	14
4.1.3	Maisemalliset arvot	14
4.2	Säilyneisyys	14
4.3	Arvoluokitus	15
5.	ALUEEN OMINAISPIIRTEET	15
6.	RAKENNUSKOHTEET	17
6.1	Kohde 1: Kankaantaan koulu	18
6.2	Kohde 2: Nokianvirran koulu	21
6.3	Kohde 3: Nokian lukio	24
7.	JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET	27
8.	LÄHDELUETTELO	27
8.1	Kartta-aineistot	27
8.2	Kirjallinen aineisto	27
8.3	Muu lähdeaineisto	27

1. JOHDANTO

1.1 Työn tausta, tarkoitus ja toteutus

Tämä rakennetun kulttuuriympäristön inventointi on laadittu Nokian kaupungin Keskustan osayleiskaavan päivitystyön yhteydessä kaavan selvitysaineistoksi. Työn tarkastelualueena on yleiskaavamuutoksen kohteena oleva alue, mutta alueelta inventoitaviksi kohteiksi on selvitykseen poimittu vain alueella sijaitsevat koulut ja niiden ympäristö. Selvitystyön tarkoituksena on alueen ja sen rakennetun kulttuuriympäristön erityispiirteiden tunnistaminen ja esiin tuominen yleiskaavoitusta varten. Alueella sijaitsevista kolmesta koulurakennuksesta tehdään kohdekohtaiset inventointikortit, jotka ovat tasoltaan riittävän tarkat myös alueen mahdollisia tulevia asemakaavamuutoksia laadittaessa.

Kaavoituksen kohteena oleva alue sijaitsee alle kilometrin päässä ydinkeskustasta koilliseen ja kuuluu Nokian kaupungin toiseen ja kolmanteen kaupunginosaan (kuva 1). Kaava-alue rajautuu pohjoisessa Kankaankatuun ja Kankaankadun asuinrakennuksiin, idässä Vihnusjärveen, etelässä Nokianvaltatiehen sekä Hinttalankatuun ja lännessä Kyyrinkatuun. Kaavahankkeen käynnistyessä Nokian kaupunki ilmaisi tavoitteekseen poistaa kaikki alueen nykyiset kolme koulurakennusta ope-
tuskäytöstä, purkaa ne ja sijoittaa tilalle uusi yhtenäiskoulu ja kerrostaloasumista.

Kuva 1. Kaavamuutoksen kohteena olevan alueen sijainti Nokialla.

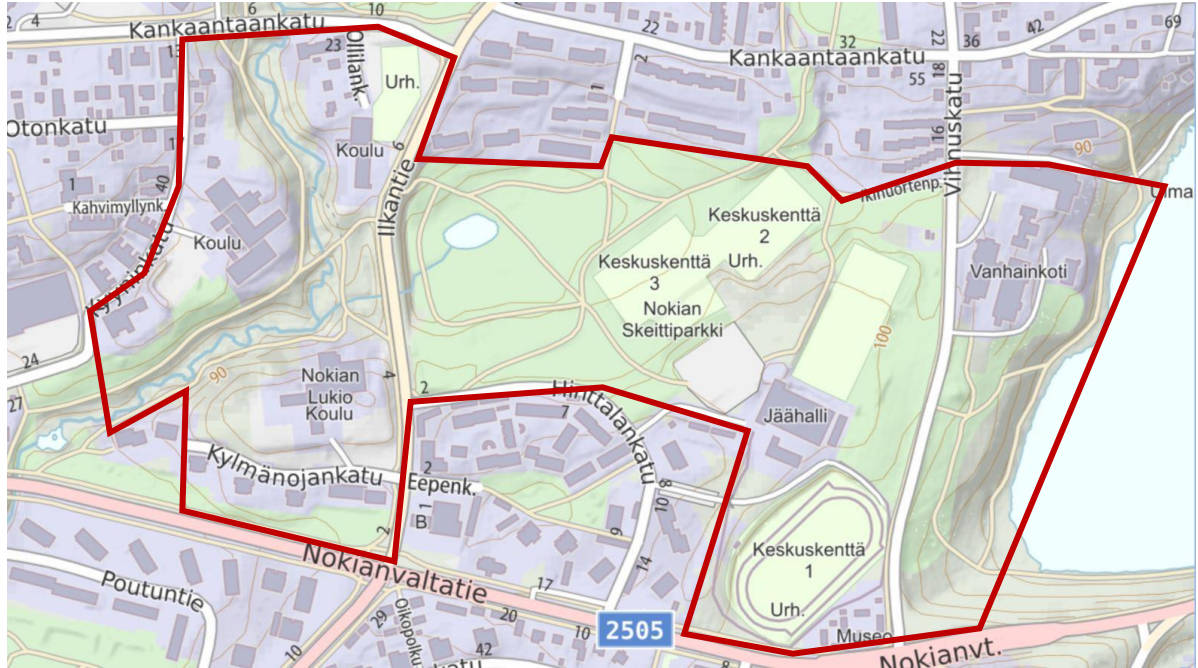
Selvitystyön on toteuttanut Nokian kaupungin toimeksiannosta Ramboll Finland Oy, jossa työstä ovat vastanneet arkkitehtiylloppilas Jasmin Broman ja arkkitehti SAFA Kirsikka Siik. Työ pohjautuu eri aikojen historiallisten karttojen, kirjallisuudesta saatujen tietojen, vanhojen ilmakuvien, rakennusvalvonnasta saatujen kuvien sekä maastokäynneillä kerättyjen havaintotietojen rinnastamiseen ja vertailuun. Käytössä olleet lähtötiedot on listattu tarkemmin raportin lopussa olevassa lähde-
luettelossa. Työhön ei liity vuorovaikutusta tai tiedotusta, vaan osallistaminen ja viranomaisyhteis-
työ tapahtuvat alueen asemakaavoituksen yhteydessä.

1.2 Alueen yleiskuvaus

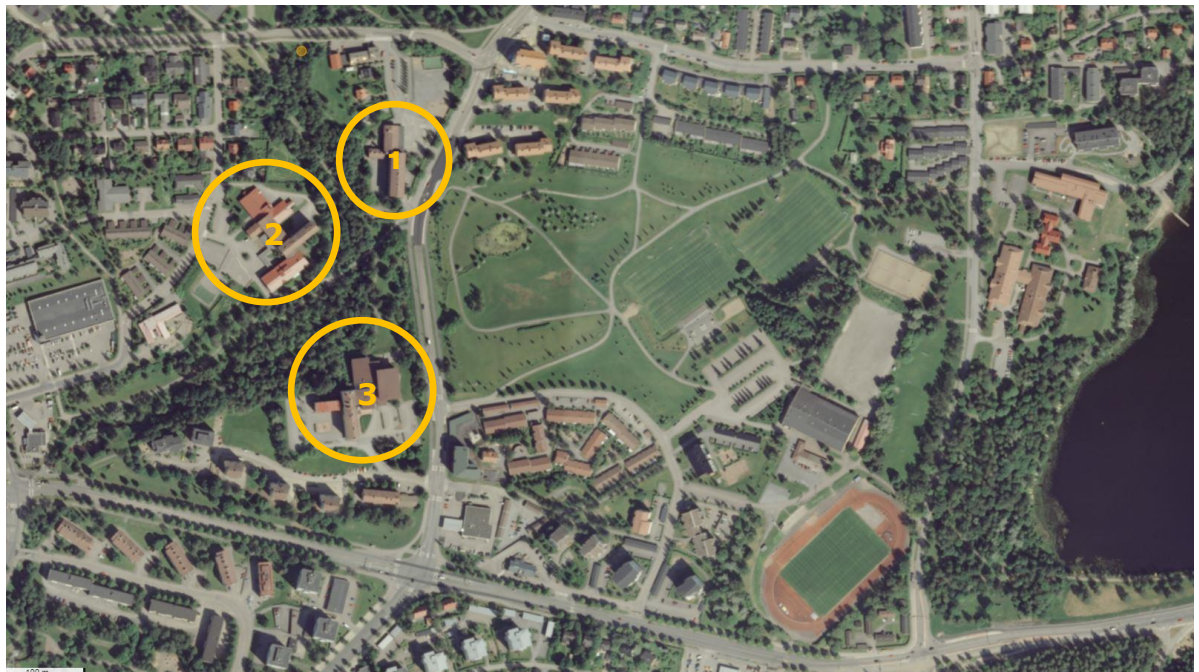
Nokian kaupungin väkiluku oli vuoden 2017 lopussa 33 300 asukasta. Väkiluvun muutos edellisestä vuodesta oli 0,3%. Vuoden 2017 lopussa rivi- ja pientaloissa asuneiden osuus oli 60,4% ja vuokra-

asunnoissa asuvien osuus 23,3 % kaupungissa asuneista. Nokian väestö on keski-ikältään hieman muuta Suomea nuorempaa.¹

Tarkastelun kohdealueelle on keskittynyt runsaasti kaupungin koulu- ja urheilupalveluita sekä vanhuspalvelukeskus. Kaava-alueen eteläosassa sijaitsee Hinttalan kotiseutumuseo ja välittömästi kaava-alueen kaakkoispuolella Nokian kirkko.

Kuva 2. Käynnissä olevan Penttilän puiston yleissuunnitelman ja Keskustan osayleiskaavan muutoksen suunnittelualue on myös tämän selvityksen tarkastelualue.

Kuva 3. Ortoilmakuva tarkastelualueesta. Tarkemman tarkastelun kohteena olevat koulurakennukset on osoitettu kuvassa oranssein ympyröin ja numeroitu seuraavasti: 1: Kankaantaan koulu, 2: Nokianvirran koulu, 3: Nokian lukio ja työväenteatteri.

¹ Tilastokeskus – kuntien avainluvut <http://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2017&active1=536&active2=SSS>

2. PENTTILÄNPUISTON ALUEEN HISTORIA JA RAKENTUMINEN

2.1 Varhaisvaiheet

Nokia on yli tuhat vuotta vanhan muinais-Pirkkalan aluetta, jolla on tehty satunnaisia kivikautisia esinelöydöksiä. Pysyvä asutus vakiintui Nokialle rautakaudella, josta todisteena ovat useat rautakautiset kalmistot. Nokia on osa muinaista Hämeen heimoaluetta ja kuuluu hämäläismurteiden alueeseen. Sillä on vahvat henkiset siteet hämäläisyyteen. Toisaalta Nokian alue on kuulunut hallinnollisesti vuosisatojen ajan Satakuntaan, ja taloudellisesti se on ollut osa Ylä-Satakuntaa, sittemmin Pirkanmaata. Historiallisesti Nokia kuuluu Satakuntaan, sen satahämäläiseen alueeseen.²

Nokian keskustan tuntumassa on 1700-luvulla sijainnut kolmen kylän talotontteja (Kankaantaka, Maatjala, Jyrämä; Maatjalan kylä on isojakoaasiakirjoissa käsitelty osana Kankaantakaa, mutta asutuksen yleisluettelossa se on omana kylänään). Kylätontit ja talojen paikat eivät ole havaittavissa maastossa, mutta osa niistä on sijainnut tämän inventoinnin tarkastelualueella ja sen välittömässä läheisyydessä. Kankaantaka mainitaan kylänä vuoden 1540 asutuksen yleisluettelossa. Tällöin kylässä on luettelon mukaan ollut 10 taloa. Isojaon toimituskartalla vuodelta 1768 kylässä on 9 taloa, joista yhdellä talolla (Purra) on kaksi taloa. Maatjala ja Wiikki on tässä luettu mukaan Kankaantaan kylään. Varsinaisella kylätontilla on siis vuonna 1768 sijainnut seitsemän taloa. Taloista Vikkula on sijainnut noin 100 m kylätontista kaakkoon ja kaksi taloa, Hintala ja Antila, Vihnusjärven rantatöyräällä, nykyisen vanhainkodin paikalla. Maatjalan kylä, jossa vuoden 1540 asutuksen yleisluettelon mukaan oli tuolloin kaksi taloa, on sijainnut nykyisen pappilan kohdilla. Jyrämässä on sijainnut yksittäistalo, joka näkyy vuoden 1768 kartalla, mutta ei enää uudemmilla.³

Kuva 4. Ote Isojaon toimituskartasta tarkastelualueen paikkeilta.⁴

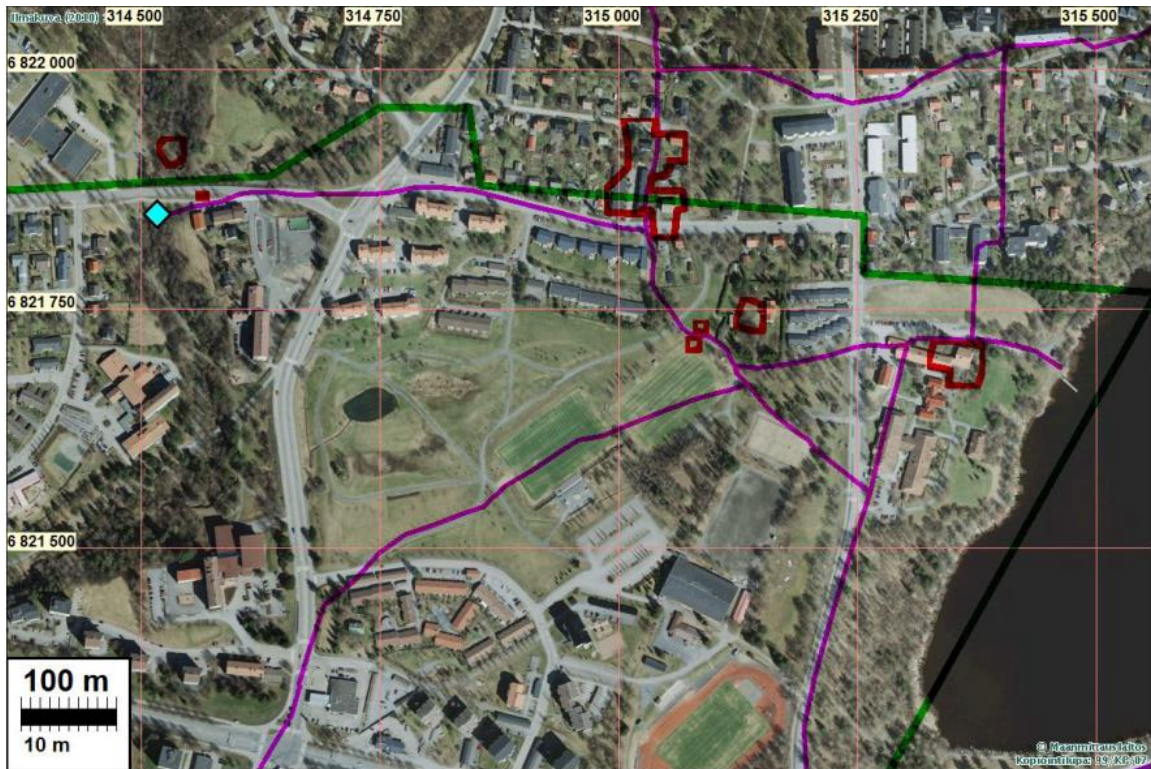
1700-luvun yleiskartoissa on Maatjalan ja Kankaantaan väliin harjun pohjoiskupeeseen nykyisen kirkon länsipuolelle merkitty vielä yksi kylä. Isojaon toimituskartoilla ei alueella ole minkäänlaista viitettä olemassa olevaan kylään tai taloon. Jokseenkin kyseisellä, nyt kartalla (kuva 2) Museoksi merkityllä paikalla on v. 1768 Kankaantaan isojakokarttaan merkitty "Hintala boställes nyå gårds plan". Vuoden 2010 muinaismuistiselvityksessä (Mikroliitti Oy) arvellaan, että tämä olisi saattanut esiintyä 1700-luvun lopun yleiskartoilla kylänä. Jossain vaiheessa isojaon jälkeen Hinttalan talo siirtyi kyseiselle paikalle Vihnusjärven rannalta. Peltokuvioita tarkastelemalla Kankaantaan 1768 kartalla voi havaita mahdollisen, jo ennen vuotta 1768 hävinneen talon paikan em. museoksi merkityn paikan länsipuolella, Urheilukentän lounaispuolella.⁵

² Nokian kaupunki – Nokian historia <https://www.nokiankaupunki.fi/kaupunki-ja-hallinto/nokia-tietoa/nokian-historia/>

³ Keskustan osayleiskaavan muutosalueen muinaisjäännösinventointi, Mikroliitti Oy 2010, s. 4-5

⁴ Keskustan osayleiskaavan muutosalueen muinaisjäännösinventointi, Mikroliitti Oy 2010, s. 14

⁵ Keskustan osayleiskaavan muutosalueen muinaisjäännösinventointi, Mikroliitti Oy 2010, s. 5

Kuva 5. Keskustan osayleiskaavan muinaisjäännösinventointiraportin (Mikroliitti Oy, 2010) kuvassa on ilmakuvan päälle hahmoteltu muinaisten kylä- ja talotonttien sijainnit punaisella ja vanha tiestö magentan värisellä viivalla. Sininen vinoneliö osoittaa vanhan sillanpaikan. (Vihreä viiva kuvassa osoittaa tuolloisen kaava-alueen rajauksen, se ei liity alueen vanhaan historiaan.)⁶

Nokian teollisuuskylä alkoi kasvaa teollistumisen murroskautena 1860-luvun lopulla, jota ennen Nokia-nimeä käytettiin lähinnä vain Nokian kartanoa ja tätä ympäröivää kylää tarkoittaen. Vasta 1800-luvun loppupuolella Emäkosken varrelle perustetun Nokian paperitehtaan laajentuessa alettiin Nokiaksi lukea koko tehdasyhdyskunta ympäröivine kytineen.⁷

Teollistuminen on ollut Suomessa yksi merkittävimmistä yhdyskuntarakenteen muutostekijöistä, niin myös Nokialla. 1900-luvun alkuun mennessä Nokiasta oli kehittynyt taajaan asuttu yhdyskunta. Tehtaat (tehtaiden omistajat) rakennuttivat työntekijöilleen kokonaisiasualueita, mutta myös yksittäiset työläisperheet rakensivat omia asuintalojaan. Maanomistajat myivät ja vuokrasiivat asuntotuotantoa varten tontteja heikoimmin viljelykseen sopivilta alueilta. Muuttuvat maanomistajat edesauttoivat myös osaltaan asutuksen laajentumista yhtiöiden tukiessa henkilökunnan omatoimista asuinrakentamista rakennuslainoin.⁸ Asutuksen laajentuessa syntyi tarve alueen jäsentämiselle suunnittelun eli kaavoituksen keinoin.

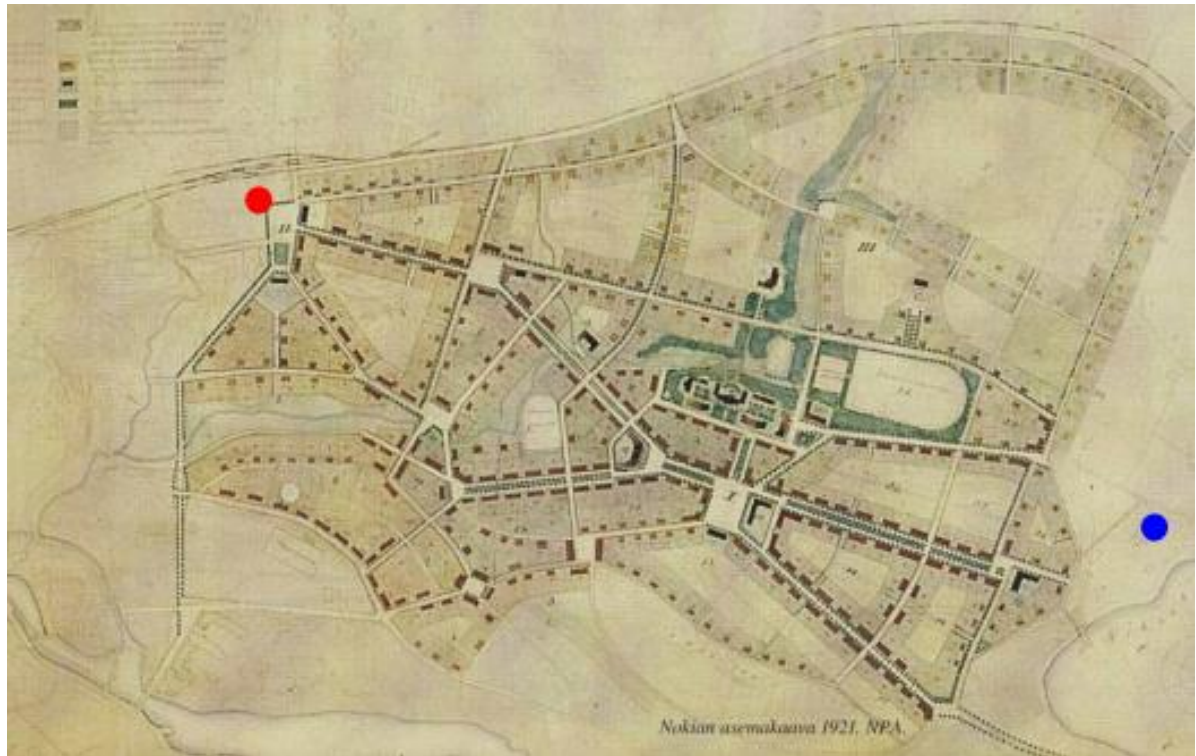
Teija Ahola kuvaa kunnan kaavahistorian alkuvaiheita Keskustaajaman osayleiskaavan inventointiraportissa seuraavasti:

Nokia-yhtiön isännöitsijä Ingwald Souranderin aloitteesta Pirkkalan kunta laaditutti asemakaavan Nokian keskusta-alueelle. Yhtiö oli aloittanut aluesuunnittelun jo 1919 Ilkan ja Jyränmaan tilojen eräiden alueiden kaavoituksella mestarien ja työntekijöiden asuntoja varten. Nokian kaavaa tehtiin yhtiön tuella ja suunnittelijaksi palkattiin yksityinen arkkitehti Harald Andersin. Vaikka kunta ei hyväksynyt vuonna 1921 valmistunutta kaavaa, sitä kuitenkin noudatettiin yleisesti, koska Nokia-yhtiö paikkakunnan suurimpana maanomistajana suostui toimittamaan sähköä vain kaavaa noudattaville. Ohjeistusta suunnattiin erityisesti yhtiön työntekijöiden omakotirakentamiseen, jotta tontit eivät sattuisi katujen päälle.

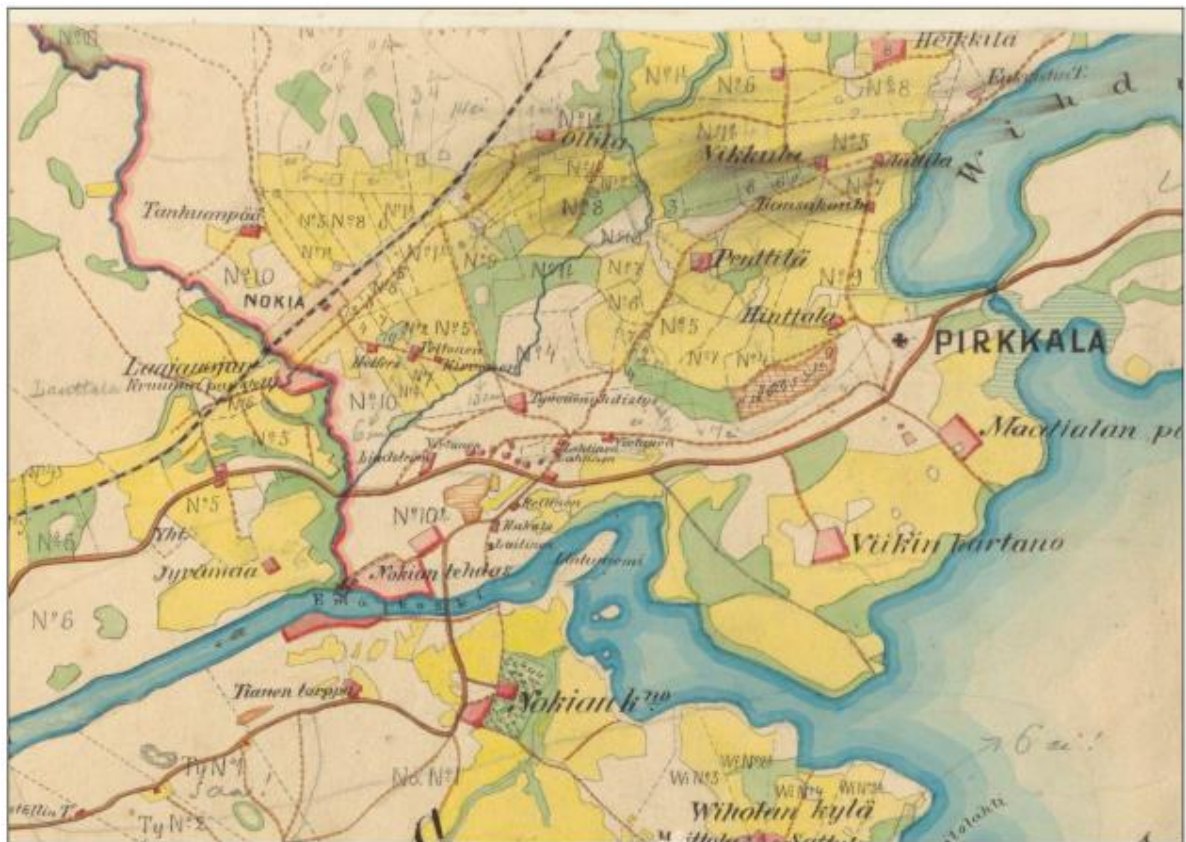
⁶ Keskustan osayleiskaavan muutosalueen muinaisjäännösinventointi, Mikroliitti Oy 2010, s. 7

⁷ Nokian ja Pirkkalan historia 1865-1993 s.18

⁸ Keskustan osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys, Teija Ahola 23.12.2010, s.17

Kuva 6. Arkkitehti Harald Andersinin laatima asemakaava vuodelta 1921. Kuva on poimittu Teija Ahola raportista, jossa siihen on lisätty rautatieaseman sijainti punaisella ja Vihnuskodin sijainti sinisellä pallolla.

Kuva 7. Pitäjänkartta vuodelta 1924. Tarkastelualue on pääosin rakentamatta ja suurelta osin viljelys-käytössä. Vihnusjärven pohjoisrannalta kulkee laaksoalueen kautta reitti kohti nykyistä keskustaa ja Nokian tehdasta.⁹

⁹ Keskustan osayleiskaavan muutosalueen muinaisjäännösinventointi, Mikroliitti Oy 2010, s. 17

Nokia kuului vuosisatojen ajan vanhaan Suur-Pirkkalaan, joka vuonna 1922 jakaantui Etelä- ja Pohjois-Pirkkalan kunniksi. Teija Ahola kuvaa kaavahistoriaa edelleen:

Kuntajaon jälkeen Pohjois-Pirkkalan kunta tilasi Nokian asemakaavan insinööri P. A. Ahomaalla rakennusjärjestyksen perustaksi. Vuonna 1930 valmistuneen kaavan ("miljoonakaavan") tielinjauksissa ja aukiossa on selviä yhtymäkohtia Andersin kaavaan. Epärealististen väestökasvuodusten pohjalta tehdyille kaavalle ei saatu Maaherran vahvistusta, koska vuonna 1931 voimaan tullut uusi asemakaavalaki rajasi asemakaavat kaupunkeihin ja määräsi maalaiskunnat teettämään rakennussuunnitelman ennen rakennusjärjestystä. Pohjois-Pirkkalan kunnanvaltuusto kuitenkin hyväksyi kaavan kesällä 1931 ja sitä toteutettiin 1930-luvun loppupuolelle saakka. Ahomaan kaavan mukaan ja valtion rakennuttamana valmistui 1930-luvun lopulla aivan uusi tie Vihnusjärven sillalta rautatieasemalle, missä tämä Nokian valtatieksi nimetty leveä maantie yhtyi vanhempaan tiehen, jonka valtio oli rakennuttanut jo 1896 aseman ja vanhan Tampere-Turku maantien välille.

Pohjois-Pirkkalasta tuli kauppalaksi vuonna 1937, ja vuotta myöhemmin nimi muutettiin Nokiaksi. Kauppalaksi tultuaan Nokian oli aloitettava asemakaavan laadinta, sillä vuonna 1930 valmistuneen Ahomaan kaavan ei katsottu täyttävän kauppalan asemakaavan vaatimuksia. Nokian kauppalan ensimmäisen kaavan sai suunniteltavakseen Otto-Iivari Meurman. Osia kaavan ratkaisusta on havaittavissa nykyisinkin Nokian ajantasakaavassa ja toteutuneessa ympäristössä.¹⁰ Myös tarkastelun kohteena oleva Penttilänpuiston alue on kaavassa selkeästi tunnistettavissa ja mm. urheilukenttä ja vanhin koulurakennuksista osoitettu kutakuinkin nykyisille paikoilleen.

Kuva 8. Nokian ensimmäinen asemakaava, O. I. Meurman 18.5.1940. Tarkastelun kohteena oleva Penttilänpuiston alue on kaavassa selkeästi tunnistettavissa ja mm. urheilukenttä ja vanhin koulurakennuksista osoitettu kutakuinkin nykyisille paikoilleen.

¹⁰ Nokian ja Pirkkalan historia 1865-1993 s.379

2.2 Penttilänpuiston historiaa: koulu saapuu Nokian kauppalaan

Vuoden 1866 kansakouluasetuksessa kansakoulut määrättiin kunnallishallinnon alaisuuteen. Koulujen perustaminen oli kunnalle vapaaehtoista, mikä aluksi jarrutti koulujen yleistymistä. Pirkkalassa koulutoiminta aloitti vuonna 1811 aluksi kiertävänä kouluna, joka sai kiinteän rakennuksen vuonna 1861. Ahlmanin koulu petasi tietä kansakouluille, joksi sekin myöhemmin muutettiin. Pirkkalan kouluoloja paransi 1876 perustettu Nokia-yhtiön tehtaankoulu, joka oli tarkoitettu pääosin tehtaan väen lapsille, mutta jonne otettiin hieman suurempaa summaa vastaan myös muita lapsia.¹¹

Kansakoulujen saamaa kannatusta kuvaavat 1893 toimintansa aloittaneen Kankaantaan kansakoulun perustamisvaiheet. Nokia-yhtiön tehtaankoulun kouluolot olivat 1890-luvun alussa heikot ja tehtaan koulu ei riittänyt kasvavan yhdyskunnan opinahjoksi. Tämän takia yksityiset kyläläiset perustivat Kankaantaan alueelle kansakoulun, josta kunta otti vastuun vasta toiminnan alkamista seuraavana vuonna.

Vuoden 1921 alussa voimaan tullut oppivelvollisuuslaki pakotti kunnat perustamaan jokaiseen koulupiiriin nelivuotisen yläkansakoulun ja kaksivuotisen alakansakoulun. Myös jatko-opetus oli järjestettävä. Kauppalana Nokia joutui järjestämään alueellaan päiväjätkokoulutuksen, joka näkyi lähinnä työelämään ohjaavana jatkokurssina. Tämän seurauksena rakennettiin Nokian ensimmäinen niin kutsuttu kivikoulu.¹² Nokia sai ensimmäisen yliopistoon johtavan oppikoulunsa vuonna 1940. Kyseinen jatkokoulu muuttui myöhemmin kansakouluksi ja nykyisin koulurakennus toimii lukiona.

Nokian kauppalaan siirrettiin sotien aikana myös Jaakkimaan yhteiskoulu, jonka nimi muuttui Nokian yhteiskouluksi ja sittemmin Nokianvirran kouluksi. Nokian yhteiskoulun tunteja pidettiin ensin vuokratiloissa, mutta koulu sai myöhemmin omat uudet tilansa Penttilänpuiston alueelta.

Kuva 9. Näkymä SOK:n tehtaan katolta etelään, jossa näkyvät Nokian keskusta ja kansakoulu. 1950-60.
13

¹¹ Nokian ja Pirkkalan historia 1865-1993 s.147

¹² Nokian ja Pirkkalan historia 1865-1993 s.345

¹³ Tampereen museot, SIIRI

Kuva 10. Kuvassa Nokian valtatie ja nykyisin lukiona toimiva entinen kansakoulu.¹⁴

Kuva 11. Kankaantaan ja Nokianvirran koulut ympäristöineen ilmakuvasa vuodelta 1960. ¹⁵

2.3 Koululaitoksen rooli yleensä ja merkitys ilmiönä Suomessa ¹⁶

Kansakoululaitoksella ja suomalaisella koulutusjärjestelmällä on ollut keskeinen rooli hyvinvointivaltion kehityksessä. Kansakoulutoiminta alkoi usein suurten talojen asuinrakennuksissa. 1800-luvulla oli tavallista, että talot lahjoittivat koulua varten tontteja kunnille lahjoituskirjein. Moni kansakoulu rakennettiin talkoilla talollisten lahjoittamien rakennusmateriaalien ja työpanoksen turvin. Vuonna 1921 säädetyn oppivelvollisuuslain ja siihen liittyneen koulupiiriasetuksen myötä Suomeen rakentui 1900-luvun alkupuolella tiivis kansakouluverkosto, joka takasi kaikille lapsille mahdollisuuden koulunkäyntiin.

¹⁴ Tampereen museot, SIIRI

¹⁵ Tampereen museot, SIIRI

¹⁶ koko tässä luvussa 2.3 on pääasiallisena tekstilähteenä selvityksen Heiskanen & Luoto / Niukkanen 2018: Rakennushistoriallinen selvitys Pirkkalan Kirkonkylän koulun kulttuurihistoriallisista arvoista luku "Kouluympäristöt kulttuuriympäristöinä", s. 5-6. Viittaukset tämän selvityksen alueeseen ja tilanteeseen Ramboll/Siik.

Sotien jälkeinen aika ja jälleenrakennuskausi toivat koulutoiminnalle uusia haasteita. Pula-ajan materiaalipuutteen, siirtoväen asuttamisen ja modernin suunnitteluaatteen limittyminen yhteen on luonut Suomeen oman erityisen kouluarkkitehtuurinsa. Koulujen, tilojen, välineiden ja opetuksen kehittäminen on myös ollut jatkuva prosessi koulujen perustamisesta aina nykypäiviin saakka. Koulurakentamisen kehitys näkyykin usein koulujen pihapiireissä eri-ikäisinä kerrostumina ja rakennuksina.

Sekä Nokianvirran (1951) että Kankaantaan (1957) koulut linkittyvät sotien jälkeiseen aikaan, jossa yhdistyvät jälleenrakentamisen, hyvinvointi- ja sivistysvaltion rakentamisen sekä modernin rakennussuunnittelun tavoitteet. Kansakoulurakentamista pidettiin tuona aikana erityisen merkittävänä kunnallisena tehtävänä. Siirtoväen asuttaminen ja suurten ikäluokkien lasten tulo kouluikään lisäsivät koulujen tarvetta erityisesti 1950-luvulla. Suurimmillaan kansakoulujen määrä Suomessa oli 1950-luvun lopulla noin 6500 koulua, kun se nykyisin on noin 2500 koulua.

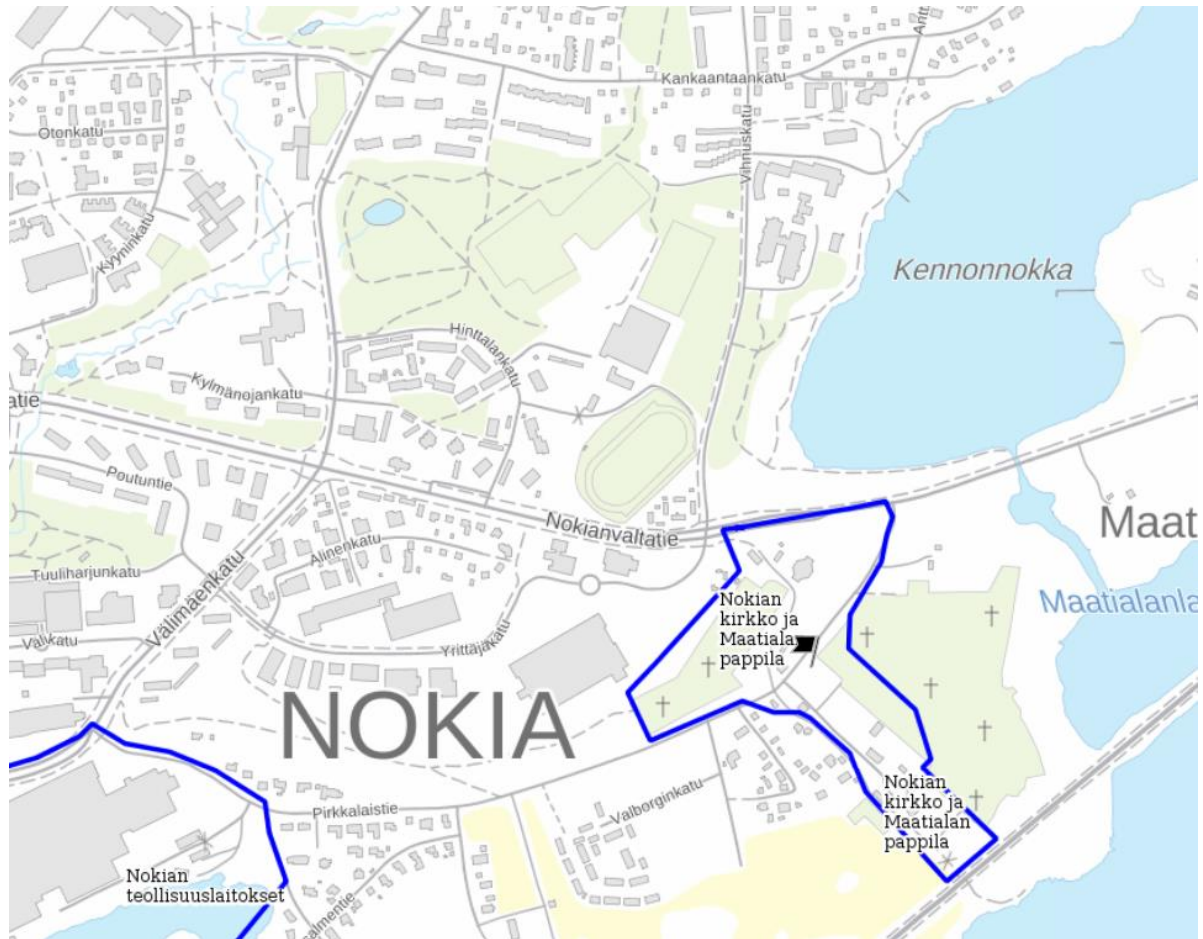
Kouluympäristöjen uudistamisen yhteydessä vanhojen koulurakennusten purkaminen on nyt maanlaajuisesti kasvava ilmiö. Kun kouluja aiemmin laajennettiin erilaisilla siipi- ja jatko-osilla, halutaan vanhat rakennukset nykyisin korvata kokonaan uusilla. Vanhempia puukouluja on jo pitkään suojeltu myymällä ne lakkauttamisen jälkeen asunnoiksi, jollaisiksi ne ovat helposti muunnettavissa. Koulukäytössäkin puukouluja on vielä jonkin verran. Kivirakennusten uudelleenkäyttö on kuitenkin puukouluja vaikeampaa. Erityisesti jälleenrakennuskaudella rakennetut suuret tiilirunkoiset, aikansa moderneja suunnitteluaatteita edustavat koulut uhkaavat tulla puretuiksi ja korvatuiksi uusilla. Tämä on yleistä myös useissa Pirkanmaan kunnissa ja erityisen akuutti kysymys Nokian koulurakennusten kohdalla.

3. HUOMIOITAVAT ERITYISPIIRTEET KAAVOISSA JA AIEMMISSA SELVITYKSISSÄ

3.1 Rakennetun kulttuuriympäristön (RKY) kohteet

Tarkastelun ja kaavoituksen kohteena olevan alueen läheisyydessä sijaitsee yksi valtakunnallisesti merkittäväksi arvotettu rakennetun kulttuuriympäristön (RKY) kohde: Nokian kirkko ja Maatialan pappila. Länsitornillinen 1830-luvun pyörökirkko on tyyliältään uusklassinen ja muodostaa korkealla harjulla sijaitessaan maisemallisesti keskeisen ja näkyvän maamerkin tärkeän vesireitin ja vanhan maantien varrella.

Nokian kirkko liittyy siltä osin tämän alueen tarkasteluun, että myös tarkastelualueelta, erityisesti Ilkantieltä ja Kankaantaan koulun pihalta, avautuu maisemassa ja koko alueen kulttuuriympäristön havainnoinnissa merkittävä näkymä urheilualueen laakson yli mäellä sijaitsevan kirkon torniin.

Kuva 12. RKY-kohteen "Nokian kirkko ja Maatialan pappila" sijainti suhteessa tarkastelualueeseen.¹⁷

3.2 Maakuntakaava

3.2.1 Maakuntakaavan tilanne

Pirkanmaalla on voimassa Pirkanmaan maakuntakaava 2040. Pirkanmaan maakuntavaltuusto hyväksyi kaavan kokouksessaan 27.3.2017. Pirkanmaan maakuntahallitus on 29.5.2017 maankäyttö- ja rakennuslain 201 §:n nojalla päättänyt maakuntakaavan voimaantulosta ennen kuin se on saanut lainvoiman. Maakuntakaava tuli päätöksen mukaisesti voimaan, kun päätöksestä kuulutettiin alueen kunnissa 8.6.2017.

Pirkanmaan maakuntavaltuuston 27.3.2017 tekemästä maakuntakaavan hyväksymispäätöksestä jätettiin keväällä 2017 Hämeenlinnan hallinto-oikeuteen kaikkiaan 12 valitusta, jotka hallinto-oikeus on ratkaissut 23.5.2018. Yhden valituksen jättäjä peruutti valituksensa ja muilta osin hallinto-oikeus hylkäsi valitukset. Maakuntakaavan hyväksymispäätöksen käsittely jatkuu parhaillaan korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Hämeenlinnan hallinto-oikeuden ratkaisusta on korkeimpaan hallinto-oikeuteen jätetty kesäkuussa 2018 kaksi valituslupahakemusta ja valitusta.

3.2.2 Kulttuuriympäristö maakuntakaavassa.

Suunnittelualueen länsiosa on osoitettu maakuntakaavassa *keskustatoimintojen alueeksi* (C). Merkintä sisältää niihin liittyvän keskustamaisen asumisen sekä keskustahakuisten palvelu-, työpaikka- ja muiden toimintojen alueet liikennealueineen ja puistoineen. Suunnittelumääräyksen mukaan alueen suunnittelussa on otettava huomioon yhdyskuntarakenteen eheys, kaupunkikuvan omaleimaisuus, asuin ympäristön laatu ja monipuolisuus, yhteydet seudullisille virkistysalueille, joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn toimintaedellytykset sekä liityntäpysäköinnin ja joukkoliikenteen vaihtopaikkojen kehittäminen. Alueen suunnittelussa on turvattava kulttuuriympäristöjen arvojen säilyminen.

¹⁷ http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4639

Suunnittelualueen itäosa (Penttilänpuiston ja Vihnusrannan alueet) on maakuntakaavassa *virikistysaluetta* (V). Suunnittelumääräyksen mukaan alue varataan yleiseen virkistykseen ja ulkoiluun. Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on turvattava virkistyskäyttöedellytyksien säilyminen ja kehittäminen, alueen hyvä saavutettavuus sekä osoitettava maakuntakaavakartalle merkittävien ulkoilureittien jatkuvuus virkistysalueella. Alueen suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota ympäristön laatuun, alueen ominaisuuksiin ekologisen verkoston osana sekä merkitykseen luonnon monimuotoisuuden kannalta. Virkistysalueelta on osoitettu koillis-lounas-suuntainen *viheryhteys* Kylmänojaa pitkin.

Alueen kaakkoisosaan (Penttilänpuisto) on osoitettu kohdemerkinnällä *urheilupalvelujen alue* (u). Kaavamääräyksen mukaan alueen kehittämisen ja toteuttamisen tulee perustua kokonaisvaltaiseen suunnitelmaan. Alueen suunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota kulttuuriympäristön, maiseman ja luonnonarvojen säilymiseen.

Alueen länsiosaan on osoitettu *tiivistettävän asemanseudun* kehittämisperiaatemarkintä. Aivan suunnittelualueen kaakkoisosa kuuluu *tärkeään vedenhankintaan soveltuvaan pohjavesialueeseen*. Näiden merkintöjen suunnittelumääräykset eivät varsinaisesti ota kantaa kulttuuriympäristöön, mutta vaikuttavat toki osaltaan ympäristön tulevaan muutokseen ja sen mahdollisuuksiin.

Maakuntakaavassa on vaaleansinisellä rajauksella osoitettu Maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, joista tämän inventoinnin tarkastelualueella sijaitsee maakuntakaavan kohde 46/4 *Nokian asemanseutu ja asuinalueet / Asemanseutu, valtatie ja Kylmänojanpuiston ympäristö*. Kaikki kolme inventoinnissa erityisesti tarkasteltavana olevaa koulurakennusta sijaitsevat tällä em. rajauksen merkittävaksi kulttuuriympäristöksi osoittamalla alueella.

Kuva 13 Ote maakuntakaavasta. Kuvaan rajattu tarkastelualue keltaisella.

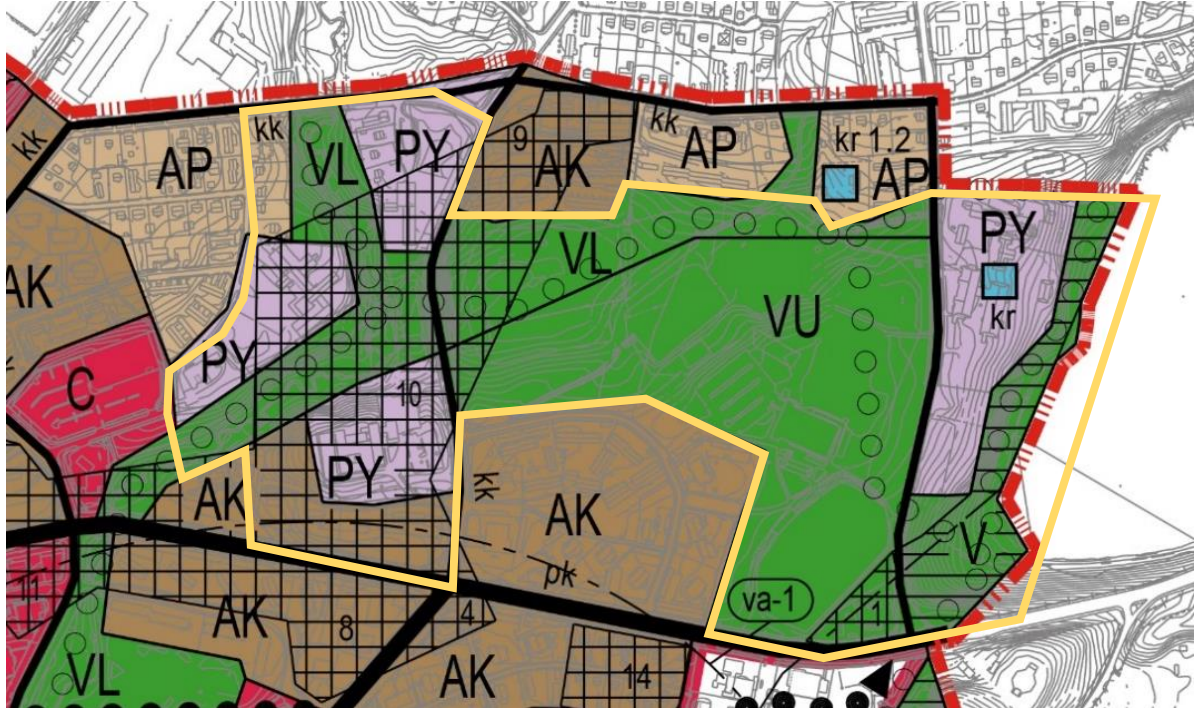
3.3 Yleiskaava

Suunnittelualueella on voimassa Keskustan osayleiskaava 2030, joka on hyväksytty kaupunginvaltuustossa 10.9.2012 ja tullut voimaan 19.10.2012. Tarkastelualue on osayleiskaavassa urheil- ja virkistyspalvelujen aluetta (VU), lähivirkistysaluetta (VL), julkisten palvelujen ja hallinnon aluetta (PY), kerrostalovaltaista asuntoaluetta (AK) sekä vähäisiltä osin virkistysaluetta (V).

Tarkastelualueelle on osoitettu ruuturasterimerkinnällä kaupunkikuvallisesti arvokkaat alueet, joilla alueen kehittämisessä, suunnittelussa ja rakentamisessa lähtökohtana on alueen arvopohjan säilyminen. Alueen käytössä tapahtuvan muutoksen on sovellettava alueen historialliseen kehitykseen ja aluetta täydennettäessä uusi ja vanha rakennuskanta on huolellisesti sovitettava yhteen. Kylmänojan ympäristöön on osoitettu kohteen numerotunnus 10, joka viittaa yleiskaavaa varten laaditun kulttuuriympäristöselvityksen luettelossa Kylmänojanpuiston koulualueeseen. Toisen osoite-

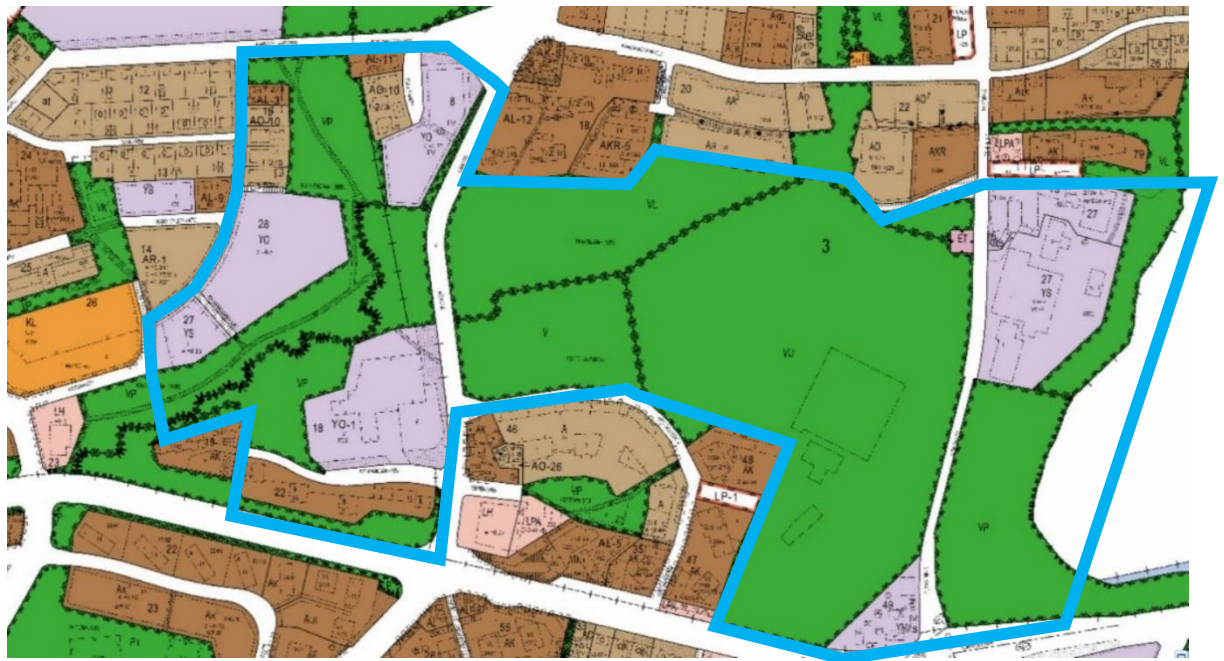
tun alueen numerotunnus 1 viittaa yleiskaavaa varten laaditun kulttuuriympäristöselvityksen luettelossa Kankaantaan vanhaan asutukseen ja Penttilänpuistoon. Alueen rakennuskokonaisuuteen kuuluvat Hinttalan Kotiseutumuseo ja ns. kahvimyllytalo, Vanha-Vikkula sekä Penttilän talo.

Vihnusjärven ranta-alue on osoitettu maisemallisesti arvokkaaksi alueeksi. Alueen hoidossa tulee vaalia maisemallisia ja virkistysarvoja. Suunnittelualueen itäosan PY-alueelle on osoitettu kulttuurihistoriallisesti merkittävä rakennus, jonka suojelun tarve on selvitettävä rakennusta koskevan toimenpiteen tai asemakaavahankkeen yhteydessä (sininen neliösymboli ja kirjainmerkintä kr). Muut kaavan merkinnät ja määräykset tarkastelualueella eivät koske kulttuuriympäristöä.

Kuva 14. Ote osayleiskaavasta. Kuvaan rajattu tarkastelualue.

3.4 Asemakaava

Kuva 15. Ote asemakaavayhdistelmästä. Kuvaan rajattu tarkastelualue sinisellä.

Tarkastelualueella on kokonaisuudessaan asemakaavoitettua aluetta. Alueella on voimassa eri aikoina laadittuja asemakaavoja, jotka ovat pääosiltaan toteutuneet.

Penttilänpuisto on asemakaavassa pääosin liikunta- ja urheilupalvelujen aluetta (VU), mutta se on merkitty myös virkistysalueeksi (V), lähivirkistysalueeksi (VL) ja puistoksi (VP). Pohjoinen osa Penttilänpuistoa ja Vihnusjärven ranta on merkitty lähivirkistysalueeksi (VL). Kylmänojanpuisto on puistoaluetta (VP). Alueen länsiosaan on osoitettu rakennusala erillispientalojen korttelialueeksi (AO) ja asuin-, liike- ja toimistorakennuksien korttelialueeksi (AL). Koulukiinteistöt ovat opetus-toimintaa palvelevien rakennusten korttelialuetta (YO) ja Vihnuskodin alue on osoitettu sosiaalitoimintaa ja terveydenhuoltoa palvelevien rakennusten korttelialueeksi (YS). Vihnuskotia vastapäätä, tien toisella puolella, on osoitettu yhdyskuntateknistä huoltoa palvelevien rakennusten ja laitosten alue (ET). Tarkastelualueen lounaisosaan on osoitettu asuinkerrostalojen korttelialue (AK).

Vihnuskodin vanhan päärakennuksen kohdalla korttelissa 27 on voimassa 18.3.2010 päivätty ja 14.6.2010 kaupunginvaltuuston hyväksymä asemakaava, jolla em. rakennus on suojeltu. Samoin Hinttalan kotiseutumuseon korttelissa 49 on asemakaavalla (kaavan päiväys 25.6.2012, kaupunginvaltuuston hyväksyntä 1.10.2012) suojeltuja rakennuksia.

3.5 Muut selvitykset

Tarkastelualueen ympäristöä ja koulukohteita on käsitelty ainakin seuraavissa, myös tämän selvityksen lähtötietoihin kuuluvissa, selvityksissä:

- Keskustan osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys (Selvitystyö Ahola / Teija Ahola, 23.12.2010)
- Keskustan yleiskaavan muutosalueen muinaisjäännösinventointi 2010 (Mikroliitti Oy / Tapani Rostedt ja Timo Jussila, 18.11.2010)
- Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016 (Pirkanmaan liitto 2016)

4. ARVOT JA LUOKITUSPERUSTEET

4.1 Arvojen määrittely

Kohteiden arvoja ja ominaispiirteitä on tässä työssä tarkasteltu kolmen määrittelyperusteen kautta: kohteilla voi olla a) arkkitehtonisia/rakennusteknisiä, b) historiallisia ja/tai c) maisemallisia arvoja. Lisäksi on tarkasteltu rakennusten ja ympäristöjen säilyneisyyttä suhteessa alkuperäisiin ominaispiirteisiin tai johonkin merkittävään ja tunnistettavaan kohteen historiaan liittyvään vaiheeseen.

Alla on esitetty arvojen määrittelyjen perusteluina toimineet näkökohdat, sekä niiden pohjalta esitetty arvoluokitus, jota kohteissa on käytetty. Lähtökohtaisesti kaikki ennen toista maailmansotaa rakennetut rakennukset ovat jo ikänsä puolesta arvokkaita vanhan rakennuskannan harvinaisuuden takia (alle 15 % Suomen koko rakennuskannasta).

4.1.1 Arkkitehtoniset ja rakennustekniset arvot

- *arkkitehtuuri*
Rakennus tai alue edustaa tyylipuhtaasti jonkin ajan tai tietyn tunnetun arkkitehdin rakentamisen tyyliä tai tekemisen tapaa esteettisesti ja/tai toiminnallisesti.
- *rakennustekniikka*
Rakennus tai alue edustaa joko tyyppillisesti tai vaihtoehtoisesti täysin poikkeuksellisesti jonkin rakennusteknisen innovaation tai teknologian kehitystä.

4.1.2 Historialliset arvot

- *asutushistoria*
Alue tai rakennus edustaa jonkin ajan tyypillistä asuinrakentamista.
- *teollisuuden, kaupankäynnin, ja liikenteen historia*
Alue tai rakennus edustaa jonkin ajan merkittävää teollisuus- tai liiketoimintaa, tai liikennöinnin muotoja.
- *sivistyshistoria*
Rakennus edustaa alueen koulutuksen tai muunlaisen sivistyksen levittämisen historiaa.
- *aatehistoria*
Rakennus tai alue edustaa alueella poliittista kehitysvaihetta.
- *henkilöhistoria*
Rakennus on toiminut alueella merkittävänä pidettävän historiallisen henkilön kotina tai työpaikkana.
- *sosiaalishistoria*
Alue edustaa jonkin tietyn aikakauden sosiaalisen luokan arkielämän muodostumista kokonaisuutena (esim. pihapiirit kokonaisuuksina sisältäen rakennukset, kasvillisuuden ja yhteydet ympäristöön).
- *kulttuurihistoria*
Yleistermi kaikelle sille historialle, jossa ihmisen toiminta on merkittävää ja näkyvää; alueella tai rakennuksessa näkyvät useammat edellä mainitut historian piirteet tai muu merkittävä ihmisen ja yhteiskunnan toiminnan ominaispiirre.
- *geologinen historia*
Alueella on havaittavissa jääkauden yms. luonnon muutosten historia.

4.1.3 Maisemalliset arvot

- Rakennus on tärkeä osa maisemallista kokonaisuutta tai muodostaa tärkeän kohteen osana maisemaa kauempaa katsottuna

4.2 Säilyneisyys

Kohteita on lisäksi arvioitu säilyneisyyden pohjalta seuraavilla tavoilla:

Hyvin säilynyt kohde

Alue tai rakennus on säilynyt alkuperäisenä, tai muutokset ovat niin pieniä, että alkuperäinen ilme säilyy.

Kohtalaisen hyvin säilynyt kohde

Alueella tai rakennuksessa on voitu tehdä kohtalaisen paljon muutoksia, mutta pääpiirteissään sen hahmo on säilynyt ennallaan ja se on kokonaisuutena tunnistettavissa aikakautensa edustajaksi.

Merkittävästi muutettu kohde

Rakennuksen ulkoiseen hahmoon tai alueen rakenteeseen on tehty merkittäviä muutoksia. Alkuperäisiä tai alkuperäisen kaltaisena kunnostettuja rakennuksen tai alueen osia on kuitenkin mahdollista edelleen tunnistaa. (Merkittävästi muutettuja alueita ei ole otettu tässä työssä inventoitavien kohteiden joukkoon.)

Täysin muutettu kohde

Alkuperäistä rakennusta ei ole enää mahdollista tunnistaa ulkoapäin.

(Täysin muutettuja alueita ei ole otettu tässä työssä inventoitavien kohteiden joukkoon.)

4.3 Arvoluokitus

Kohteet voidaan jakaa arvoluokkiin sen mukaan, miten paljon ja millaisia arvoja niillä on, miten hyvin ne edustavat ja ilmentävät mainittuja arvoja, miten hyvin arvokkaat ominaispiirteet ovat säilyneet ja miten ainutlaatuisia tai tyypillisiä ne ovat.

Arvoluokkajako on seuraava:

- I** erityisen hyvin jotakin arvoa edustavat, ainutlaatuiset tai harvinaiset kohteet, joiden säilyneisyys on hyvä
- II** jotakin tai joitakin arvoja omaavat kohteet, joiden säilyneisyys on hyvä tai kohtalainen
- III** arvoperusteiltaan edellisiä vähempimerkityksiset ja/tai säilyneisyydeltään heikentyneet (merkittävästi muutetut) kohteet
- kohteet, joilla ei ole erityisiä arvoja tai joiden arvot on peruuttamattomasti menetetty

Periaatteessa inventointikortteihin kirjataan lisäksi lyhentein kohteen nykyinen tai yhteistyössä viranomaisten kanssa todettu merkittävyysluokitus seuraavasti:

- V** valtakunnallisesti merkittäväksi luokiteltu kohde
- M** maakunnallisesti merkittäväksi luokiteltu kohde
- P** paikallisesti merkittäväksi luokiteltu kohde
- L** rakennussuojelulailla suojeltu kohde
- +** tässä inventoinnissa vähintään paikallisesti merkittäväksi todettu kohde, jonka maakunnallista tai valtakunnallista merkittävyyttä ei ole vielä viranomaisten taholla todettu tai vahvistettu.

5. ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Penttilänpuiston alueen kolme koulua muodostavat yhdessä kokonaisuuden, joka on erikseen no-
teerattu ja mainittu jo alueen voimassa olevan yleiskaavan laatimisen yhteydessä tehdyssä inven-
toinnissa (Keskustan osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys, Selvitystyö Ahola / Teija Ahola,
23.12.2010). Inventointiraportissa aluetta kuvataan seuraavasti:

*"Kylmänojan viheralueeseen liittyy huomionarvoinen koulualue, jossa 1950-luvun kouluraken-
nukset sijaintinsa sekä arkkitehtuurinsa puolesta nousevat eri suunnilta avautuvissa näky-
missä kaupunginosan maamerkeiksi, maiseman ylätasoksi. Etenkin lukio on SOK:n myllyn
ohella vaikuttavana rakennusmassana Penttilänpuiston maisemareunassa. Kankaantaan koulu
täydentää 50-luvun kivitaloista muodostuvaa rakennettua reunaa Penttilänpuiston suuntaan.
Kylmänojanpuiston länsipuolella sijaitseva Nokianvirran koulu hallitsee Kynninkadun näkymiä.
Kaikissa koulutaloissa tai niiden vanhimmassa osassa on säilynyt rakennusajan kouluarkkiteh-
tuurille tyypilliset piirteet: arkkitehtuurin selkeys, käsityön tuntu ja huolellinen detaljointi. Ylei-
sesti 50-luvun koulut ovat osoittautuneet sekä esteettisesti että teknisesti kestäviksi.*

*Koulurakentamisen keskittymiselle Kylmänojan ympäristöön on asemakaavallista taustaa.
Arkkitehtonisesti vaikuttavin koulu I. lukio sijaitsee niillä kohdin, johon Andersinin kaavassa
(1921) oli sijoitettu puiston ympäröimä julkinen rakennus. Sama paikka oli varattu kouluton-
tiksi vuosikymmen myöhemmin valmistuneessa Ahomaan kaavassa, jonka mukaisesti sijoit-
tuivat myös Nokianvirran ja Kankaantaan koulut. Tosin jälkimmäisiä varten tarvittiin asema-
kaavamuutokset, sillä Meurmanin kaavassa (1941) alueet oli varattu puisto- ja pientaloalu-
eiksi."*

Alueen koulu- ja urheilutoimintojen yhdessä muodostaman toiminnallisen kokonaisuuden lisäksi alueen hallitsevana ominaispiirteenä ovat koulurakennusten välisten Kylmänojanpuiston viheralueiden vehreys sekä Penttilänpuiston urheilualueen laaksomaiseman avaruus ja sen yli avautuvat pitkät näkymät.

**Kuva 16. Näkymä Kankaantaan koulun pi-
hasta kohti Penttilänpuistoa.**

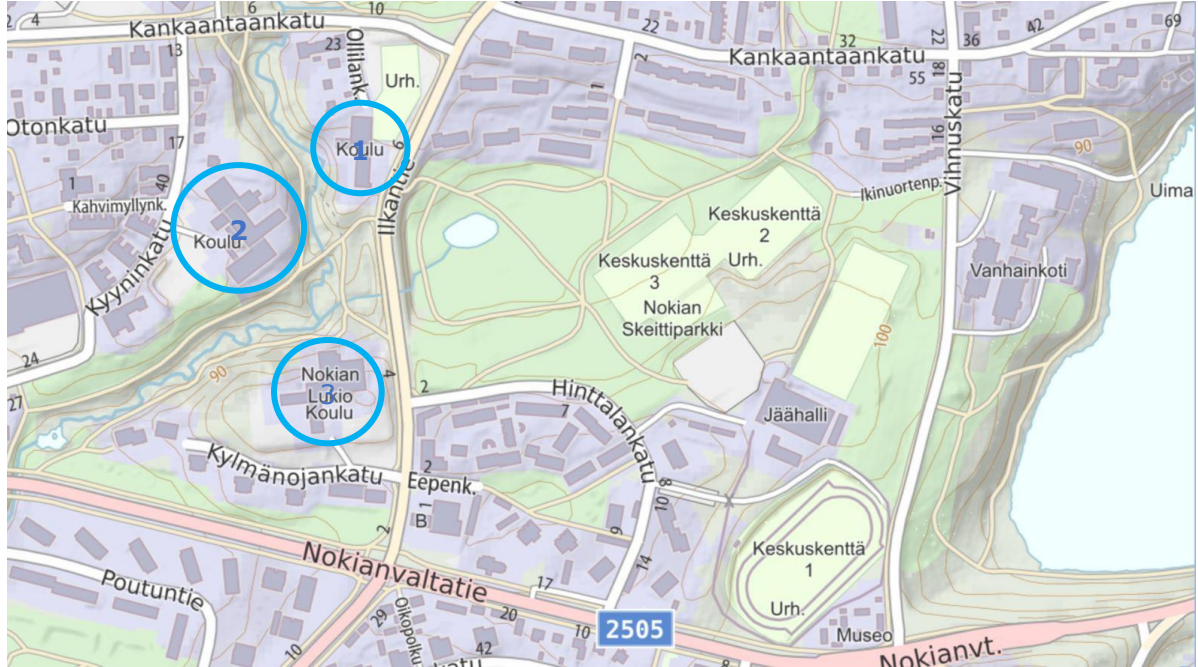
Kuva 17. (vasemmalla) Kyyniojan puronvarsilehto.

Kuva 18. (oikealla) Näkymä Penttilänpuiston urheilualueelta kohti Kankaantaan koulua.

6. RAKENNUSKOHTEET

Tässä inventointityössä on laadittu rakennuskohtaiset kohdekortit seuraavista kohteista:

- 1) 536-3-8-10 Kankaantaan koulu
- 2) 536-2-28-1 Nokianvirran koulu, ent. Nokian yhteiskoulu
- 3) 536-2-18-3 Nokian lukio ja työväenteatteri

Kuva 15. Tarkastelualan tontille sijoittuvat rakennukset merkitty sinisellä.

6.1 Kohde 1: Kankaantaan koulu

Kohteen nimi	Kankaantaan koulu	Kohdenro kartalla	1
Kiinteistötunnus	536-3-8-10		
Osoite	Ilkantie 6, 37100 Nokia		
Koordinaatit (p,i)			
Kohdetyyppi	Opetusrakennukset		
Käyttötarkoitus	Yleissivistävien oppilaitosten rakennukset (kansakoulu, peruskoulu)		
Suunnittelija	Jaakko Ilveskoski		
Ajoittuminen	1957 (rakennuslupa myönnetty 1956); muutokset: 1975, 1979, 1986, peruskorjaus 1988, sisätilamuutos ja ilmastoinnin uusiminen 2011		

Kuva kohteesta

Karttaote

Kuvaus	Tyypillinen ja edustava 50-luvun koulurakennus. Rakennus toimii alkuperäisessä käytössään. Kankaantaan koulu on 1-6 luokkien noin 450 oppilaan koulu, jossa toimivat mm. Nokian kaupungin musiikkiluokat. Koulurakennus on Penttilänpuiston alueen kolmesta koulurakennuksesta pohjoisin ja muodoltaan näistä selkeäpiirteisin ja yksinkertaisin. Monista remonteista huolimatta rakennuksen alkuperäinen ilme ja tyylipiirteet ovat säilyneet hyvin. Rakennus on kivirakenteinen, päämassan kerrosluku III + puoliksi maanpäällinen kellarikerros, siipiosassa yksi korkea kerros. Molemmat rakennusosat ovat julkisivuiltaan rapattuja ja harjakattoisia. Rakennusmassa on pohjois-eteläsuuntainen, sen sijoittuminen tontille ei noudata Ilkantien katulinjaa. Suurena rakennusmassana, jonka edustalle koillispuolella Ilkantien ja Kankaantaankadun suunnassa sijoittuvat vielä melko avoimet piha-, liikunta- ja pysäköintialueet, koulurakennuksella on kuitenkin merkittävä rooli sekä Ilkantien katu- ja kaupunkikuvan muodostumisessa että Penttilänpuiston urheilualueen avoimen laakson päätenäkymässä, etenkin jäähallin pysäköintialueelta ja Hinttalankadulta katsotuna.
Historia	Nokialla tunnettiin aiemmin Kankaantaan kansakoulu, jonka muistoa Kankaantaan koulu kunnioittaa nimellään. Koulu on Penttilän puistoon rakennetuista kouluista nuorin ja parhaiten säilynyt ilman laajennusosia. Koulun suunnitellut Jaakko Ilveskoski toimi Tampereen kaupunginarkkitehtinä vuosina 1952-1972.
Tutkimushistoria	Keskustan osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys (Selvitystyö Ahola / Teija Ahola, 23.12.2010) Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016 (Pirkanmaan liitto 2016)
Aikaisemmat arvioinnit	Ahola 2010: "Esitetään säilyttämismahdollisuuden arviointia asemakaavatyön yhteydessä (ES)" Kohde sisältyy maakuntakaavaa varten laaditussa rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnissa maakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltuun kohteeseen "Nokian asemanseutu ja asuinalueet", josta arvokkaina asioina erikseen mainittu "sosiaali- ja sivistyshistoria: koulut" sekä "arkkitehtuurin historia: Jaakko Ilveskosken suunnittelema Kankaantaan koulu".

Ominaispiirteet	50-luvun kivi kouluille tyypilliset piirteet: rapattu julkisivu, kattomuotona loivahko harjakatto, säännöllinen ikkunarytmi, kello näkyvällä paikalla, sisäänkäynnissä puurakenteiset ikkunalliset tukevat ovet, joissa suuret vetimet, sisäänkäyntiosan sokkelissa liuskekivivuoraus. Alkuperäiset rakennusosat.
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaavoitettu: asemakaava vahvistettu 1.6.1998 Yleiskaava, lainvoimainen 19.10.2012. Pirkanmaan maakuntakaava 2040, tullut voimaan 29.5.2017; kohde on osa maakuntakaavassa aluerajausmerkinnällä osoitettua maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä (maakuntakaavan liitekartalla 12b osoitettu kohde numero 46/4 <i>Nokian asemanseutu ja asuinalueet / Asemanseutu, valtatie ja Kylmäojanpuiston ympäristö</i>)
Arvot	sivistyshistoria (koulutoimi, koulutuksen ja sivistyksen leviäminen, kansakoulu); arkkitehtuurin historia (50-luvun arkkitehtuuri, jälleenrakennuskausi, sotien jälkeinen kouluarkkitehtuuri, suunnittelija Jaakko Ilveskoski), alkuperäisyys ja säilyneisyys (alkuperäiset materiaalit ja tyylipiirteet), paikallishistoria (Nokian koulut), maisema (merkittävä osa Ilkantien katukuvaa ja näkymiä sekä Hinttalankadulta pohjoiseen laakson yli avautuvaa näkymää). Edustavuus aikakautensa koulurakennuksena.
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	I/M (Huom! inventoijan alustava esitys arvotukseksi, ei viranomaisten neuvottelun tulos)
Lähteet	Silmämääräiset havainnot ja valokuvat maastokäynnillä, Jasmin Broman & Kirsikka Siik 11.6.2018 Keskustan osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys (Selvitystyö Ahola / Teija Ahola, 23.12.2010) Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016 (Pirkanmaan liitto 2016)

Kankaantaan koulun sisäänkäynti ja välituntikatos.

Kankaantaan koulun välituntipihan liikuntamahdollisuuksia.

Kankaantaan koulun pihan etelään laskeva osa ja luokkien ikkunoita julkisivussa.

6.2 Kohde 2: Nokianvirran koulu

Kohteen nimi	Nokianvirran koulu (Nokian yhteiskoulu)	Kohdenro kartalla	2
Kiinteistötunnus	536-2-28-1		
Osoite	Kyyninkatu 47, 37100 Nokia		
Koordinaatit (p,i)			
Kohdetyyppi	Opetusrakennukset		
Käyttötarkoitus	Yleissivistävien oppilaitosten rakennukset (yhteiskoulu, peruskoulu)		
Suunnittelija	Mikael Nordenswan		
Ajoittuminen	1953 (rakennuslupa 1951); laajennukset ja muutokset: 1954, 1978, 1984		
Kuva kohteesta			
Kuvaus	Nokianvirran koulu on noin 530 oppilaan koulu, jossa toimivat peruskoulun yläasteen luokat 7-10. Koulurakennuksen vanhin osa on tyypillinen 50-luvun koulu, jossa luokahuoneet, salit ja opettajien asunnot on sijoitettu omiin porrastetusti toisiinsa kytkettyihin rakennusosiin. Koulua on laajennettu useaan otteeseen lisäosin, joista uusin lisäsiipi on 1990-luvun lopulta. Lisäosat on sovitettu hyvin koulun alkuperäiseen arkkitehtuuriin ja vanhin osa säilytetty tyyllisesti alkuperäisenä ja tunnistettavana. Koulun eri osien kerrosluvut vaihtelevat yhdestä viiteen, julkisivut ovat rapatut, katto- ja katemateriaalina pelti. Pääsisäänkäynnin edustalla on pylväskatos, jolle nykyisin johtaa portaikko (alun perin maanpinta rinteessä). Julkisivunäkymää hallitsee korkeimman rakennusmassan päädyssä sijaitsevan portaikon komea koko päättyjulkisivun korkuinen ikkunaseinä.		
Historia	Nokianvirran koulun, eli alun perin Nokian Yhteiskoulun, suunnitteli kirkkosuunnittelijana paremmin tunnettu arkkitehti Mikael Nordenswan. Yhteiskoulun toiminta oli siirtynyt Nokialle Jaakkimasta vuonna 1940. Nokianvirran koulu rakennettiin vastaamaan suurien ikäluokkien myötä kasvaneeseen opetuksen tarpeeseen. Koulussa oli alkuvaiheessa ajoittain niin täyttä, että opetusta jouduttiin järjestämään myös käytävillä. Nokianvirran koulu on käynyt läpi useita laajennus- ja kunnostusvaiheita.		
Tutkimushistoria	Keskustan osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys (Selvitystyö Ahola / Teija Ahola, 23.12.2010) Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016 (Pirkanmaan liitto 2016)		
Aikaisemmat arvioinnit	Ahola 2010: "Esitetään säilyttämismahdollisuuden arviointia asemakaavatyön yhteydessä (ES)" Kohde sisältyy maakuntakaavaa varten laaditussa rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnissa maakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltuun kohteeseen "Nokian asemanseutu ja asuinalueet", josta arvokkaina asioina erikseen mainittu "sosiaali- ja sivistyshistoria: koulut" sekä "arkkitehtuurin historia: Mikael Nordenswanin suunnittelema Yhteiskoulu".		
Ominaispiirteet	50-luvun kivi- ja kiviluokille tyypilliset piirteet: rapattu julkisivu, katto- ja katemateriaalina loivahko harjakatto, säännöllinen ikkunarytmi, porrastetusti toisiinsa liittyvät rakennusosat. Vanhimpien rakennusosien säilynyt alkuperäisyys. Korkeimman rakennusosan komea korkea päättyikkuna.		

Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaavoitettu: asemakaava vahvistettu 20.10.1994 Yleiskaava, lainvoimainen 19.10.2012. Pirkanmaan maakuntakaava 2040, tullut voimaan 29.5.2017; kohde on osa maakuntakaavassa aluerajausmerkinnällä osoitettua maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä (maakuntakaavan liitekartalla 12b osoitettu kohde numero 46/4 <i>Nokian asemanseutu ja asuinalueet / Asemanseutu, valtatie ja Kylmäjoenpuiston ympäristö</i>)
Arvot	sivistyshistoria (koulutoimi, koulutuksen ja sivistyksen leviäminen, yhteiskoulut); arkkitehtuurin historia (50-luvun arkkitehtuuri, jälleenrakennuskausi, sotien jälkeinen kouluarkkitehtuuri, suunnittelija Mikael Nordenswan, uusimman laajennuksen 90-luvun arkkitehtuuri), alkuperäisyys ja säilyneisyys (alkuperäiset materiaalit ja tyylipiirteet), paikallishistoria (Nokian koulut)
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II/M (Huom! inventoijan alustava esitys arvotukseksi, ei viranomaisten neuvottelun tulos)
Lähteet	Silmämääräiset havainnot ja valokuvat maastokäynnillä, Jasmin Broman & Kirsikka Siik 11.6.2018 Keskustan osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys (Selvitystyö Ahola / Teija Ahola, 23.12.2010) Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016 (Pirkanmaan liitto 2016)

Kuva: Vuonna 1954 valmistunut Nokian Yhteiskoulun koulurakennus. Kuvälähde: Nokian ja Pirkan historian historia 1865-1993, s. 487

Kuva: Nokianvirran koulurakennuksen pääjulkisivu kesällä 2018. Alkuperäiset osat hahmottuvat rakennusmassasta hyvin ja laajennusosat on sovitettu onnistuneesti vanhaan.

Kuva: Nokianvirran koulurakennuksen eteläisin lisäosa kävelytieltä nähtynä.

Kuva: Nokianvirran koulurakennuksen eteläisin lisäosa koulun pihan suunnasta.

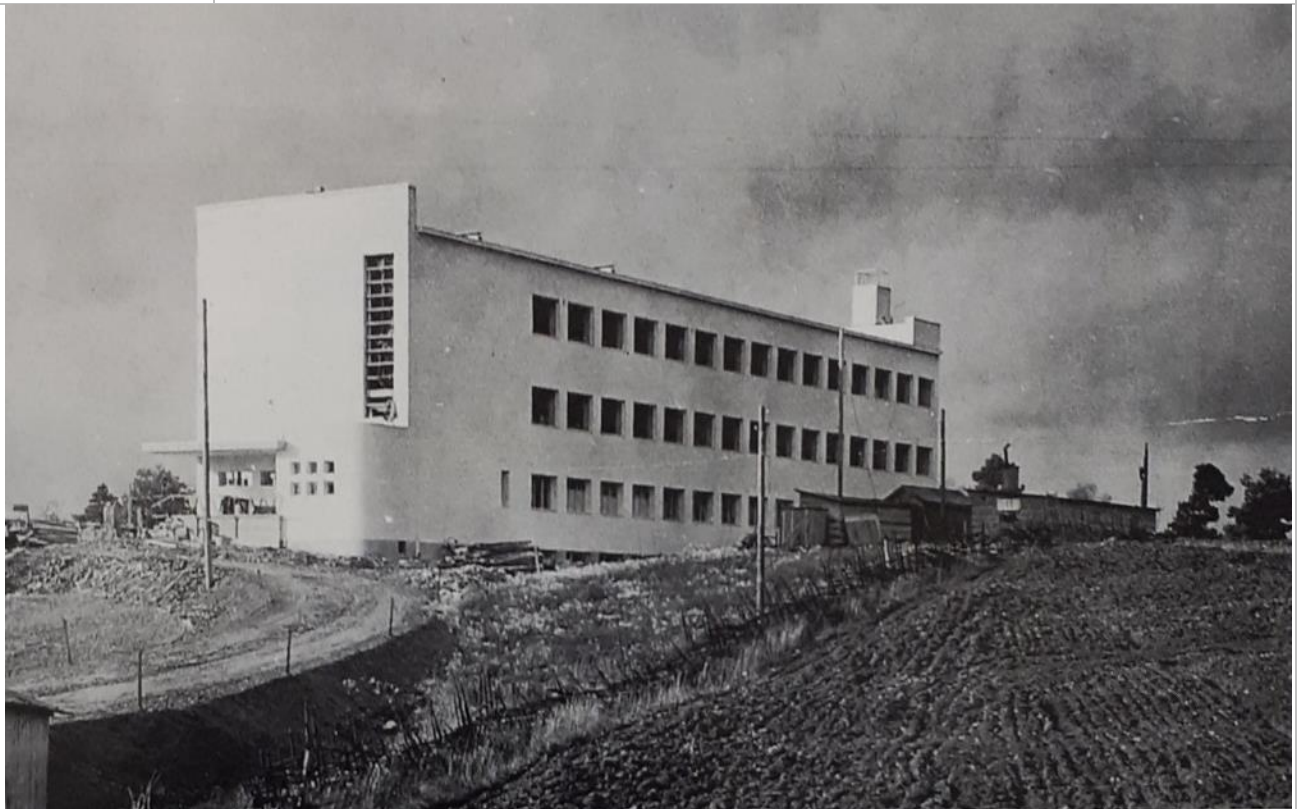

Kuva: Nokianvirran koulurakennuksen luoteis-/pohjoispuolen lisäsiipi.

6.3 Kohde 3: Nokian lukio

Kohteen nimi	Nokian lukio ja Nokian Työvään Teatteri	Kohdenro kartalla	3
Kiinteistötunnus	536-2-18-3		
Osoite	Kylmänojkankatu 3, 37100 Nokia		
Koordinaatit (p,i)			
Kohdetyyppi	Opetusrakennukset + kokoontumisrakennukset		
Käyttötarkoitus	Yleissivistävien oppilaitosten rakennukset (jatkokoulu, lukio) + teatteri		
Suunnittelija	Pekka Saarema		
Ajoittuminen	1941 (jatkokoulun rakennuslupa 1939); laajennukset ja muutokset: 1962, 1978, 1984, 1993 ja 1998		
Kuva kohteesta			
			
Kuvaus	Vaaleaksi rapattu 30-40-luvun selkeälinjaista modernismia ja uusimmilta osiltaan 90-luvun modernia arkkitehtuuria edustava koulurakennus, jossa toimivat Nokian lukio ja Nokian Työvään Teatteri. Rakennuksen vanhin osa on ensimmäinen ja vanhin alueen kolmesta koulurakennuksesta. Rakennuksessa on selkeästi erotettavissa alkuperäinen länteen kurottava ja aukeava matala rakennusosa ja korkeampi luokkahuoneistosiipi, sekä uudempina osina kaksikerroksinen laajennusosa ja 215 hengen auditoriosipi alkuperäisen rakennuksen koillispuolella.		
Historia	Rakennuksen alkuperäinen osa valmistui alun perin jatkokouluksi syksyllä 1940. Rakennuksen suunnittelijaksi on mainittu arkkitehti Pekka Saarema. Rakennuksessa toimi sotasairaala aina vuoteen 1945. Jatkokoulu muuttui myöhemmin kansalaiskouluksi, ja 1970-luvun lopulta lähtien rakennuksessa on toiminut Nokian lukio. Koulua laajennettiin 1960- ja 70-luvuilla mm. lisäkerroksella, ja päärakennusmasan kattomuoto muutettiin harjakatoksi. Viimeisin saneeraus tehtiin vuonna 1998 ja laajennus Teija Aholan laatiman inventointiraportin mukaan vuonna 2000 – tietoa tästä rakennusvuodesta ei kuitenkaan ole mukana kaupungin tätä kohdeinventointia varten toimittamassa rakennuslupavaiheiden listauksessa. Kookas pyörökaarikattoinen laajennusosa on selkeästi erillinen osakokonaisuus, johon tuli uusi liikuntasali ja auditoriotila. Uusissa tiloissa toimii Nokian Työvään Teatteri. Auditoriolle myönnettiin kokoontumishuonelupa vuonna 2006.		
Tutkimushistoria	Keskustan osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys (Selvitystyö Ahola / Teija Ahola, 23.12.2010) Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016 (Pirkanmaan liitto 2016)		
Aikaisemmat arvioinnit	Ahola 2010: "Esitetään säilyttämismahdollisuuden arviointia asemakaavatyön yhteydessä (ES)" Kohde sisältyy maakuntakaavaa varten laaditussa rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnissa maakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltuun kohteeseen "Nokian asemanseutu ja asuinalueet", josta arvokkaina asioina erikseen mainittu "sosiaali- ja sivistyshistoria: koulut"		

Ominaispiirteet	Alkuperäisten rakennusosien, erityisesti matalan siipiosan ja korkean rakennusmassan päätysisäänkäynnin modernismia edustavat piirteet: vaalea rapattu julkisivu, ikkunoiden rytmitys, sisäänkäynnin ulkonevan rakennusosan kulman pyöristys, sisäänkäyntikatos.
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaavoitettu: asemakaava vahvistettu 13.3.1997 Yleiskaava, lainvoimainen 19.10.2012. Pirkanmaan maakuntakaava 2040, tullut voimaan 29.5.2017; kohde on osa maakuntakaavassa aluerajausmerkinnällä osoitettua maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä (maakuntakaavan liitekartalla 12b osoitettu kohde numero 46/4 <i>Nokian asemanseutu ja asuinalueet / Asemanseutu, valtatie ja Kylmäojanpuiston ympäristö</i>)
Arvot	sivistyshistoria (koulutoimi, koulutuksen ja sivistyksen leviäminen, jatkokoulu, lukio); arkkitehtuurin historia (40-luvun modernismi), paikallishistoria (Nokian lukio), maisema (merkittävä osa Ilkantie katukuvaa ja urheilualueelta lounaaseen avautuvaa näkymää).
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	III/M (Huom! inventoijan alustava esitys arvotukseksi, ei viranomaisten neuvottelun tulos)
Lähteet	Silmämääräiset havainnot ja valokuvat maastokäynnillä, Jasmin Broman & Kirsikka Siik 11.6.2018 Keskustan osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys (Selvitystyö Ahola / Teija Ahola, 23.12.2010) Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016 (Pirkanmaan liitto 2016)

Kuva: Syksyllä 1940 valmistunut jatkokoulu. Koulun rakennettiin lisäkerros 194-luvun lopulla. Jatkokoulu muuttui myöhemmin kansalaiskouluksi ja 1970-luvun lopulla koulu siirtyi lukion käyttöön. Kuva- ja kuvatekstilähde: Nokian ja Pirkkalan historia 1865-1993, s. 347

Nokian lukion päätydetaljit ja korkea ikkuna käytävän päässä.

Näkymä lounaasta Nokian lukion vanhimpaan osaan ja käynnissä olevalle työmaalle.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET

Yhteenvedona voidaan todeta, että tarkastellut rakennukset ovat merkittävä osa maakunnallisesti arvokkaaksi todettua kulttuuriympäristöä sekä alueen ja koululaitoksen kehittymisen historiaa. Rakennuksilla, etenkin Kankaantaan koululla ja Nokian lukiolla, on merkitystä myös maisemakuvassa osana Ilkantien katukuvaa ja Penttilänpuiston urheilualueen yli aukeavia näkymiä.

Rakennuksista parhaiten alkuperäisessä ulkoasussaan on säilynyt Kankaantaan koulu. Se edustaa tyyliltään puhtaimmin perinteistä kansakoulurakentamista, vaikkakin rakennus on rakennettu koulurakennuksista viimeisenä kansakoulurakentamisen loppuvaiheessa. Nokianvirran koulussa ja Nokian lukiossa alkuperäiset koulurakennukset ovat vielä erotettavissa, mutta rakennuksille on tehty useita laajennustöitä ja nykyiset rakennusmassat ovat alkuperäistä ilmettä moninaisempia.

Suosituksena on rakennusten säilyttäminen ja suojeleminen asemakaavalla. Suojeluarvot ovat inventoinnin laatijan arvion mukaan suurimmat Kankaantaan koululla, vaikka Nokian lukion alkupe-
räinen osa onkin alueen koulurakennuksista vanhin.

8. LÄHDELUETTELO

8.1 Kartta-aineistot

- Kaupungin ja Pirkanmaan liiton kaava-aineistot
- Paikkatietoikkunan karttapalvelu, <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi> osoite tarkistettu 3.12.2018

8.2 Kirjallinen aineisto

- Koivunen Jussi, Kaarninen Mervi, Kaarninen Pekka: Nokian ja Pirkkalan historia 1865-1993, Forssan kirjapaino, 1994.
- Pirkanmaan kotiseutukokoelma, Nokian yhteiskoulun vuosikertomus 1940-1944.
- Keskustan osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys, Selvitystyö Ahola / Teija Ahola, 23.12.2010
- Keskustan yleiskaavan muutosalueen muinaisjäännösinventointi 2010, Mikroliitti Oy / Tapani Rostedt ja Timo Jussila, 18.11.2010
- Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016, Pirkanmaan liitto, 2016
- Luku "Kouluympäristöt kulttuuriympäristöinä" (s. 5-6) raportissa Rakennushistoriallinen selvitys Pirkkalan Kirkonkylän koulun kulttuurihistoriallisista arvoista, Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy / Kirsi Niukko, 2018

8.3 Muu lähdeaineisto

- <http://www.rky.fi> (Museovirasto, valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt)
- Silmämääräiset havainnot ja valokuvat maastokäynnillä, Ramboll Finland Oy / Jasmin Broman & Kirsikka Siik, 11.6.2018
- Nokian kaupungin kaavoitusarkkitehti Hannu Eerikäisen koulukohteita koskevista rakennusluvista työtä varten toimittamat vuosilukutiedot